

Encyclopedie Nadere Reformatie

Redactie

Prof. dr. W.J. op 't Hof, eindredacteur

Prof. dr. A. Baars

Drs. F.W. Huisman

Dr. J. van de Kamp

Prof. dr. A. de Reuver

J.H. Rozendaal, beeldredacteur

Encyclopedie Nadere Reformatie

Deel 2 (L-Z)

Uitgeverij De Groot Goudriaan – Utrecht

2016

© 2016, Uitgeverij De Groot Goudriaan
Herculesplein 96, 3584 AA Utrecht
Bandontwerp: J.H. Rozendaal
Binnenwerk: Hans Seijlhouwer

ISBN 978 90 8865 358 2

NUR 704

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved

Inhoud

Inleiding 9

Praktische handleiding 11

Auteurs 14

L

Labadie, Jean de 17

Lamotius, Johannes 23

Lampe, Friedrich Adolph 26

Lampe, Johannes 31

Landman, Thaddeüs de 32

Laren, Abraham van 35

Laren, Daniël van 37

Laren, Joos van junior 41

Laren, Joos van senior 43

Lastdrager, Johannes 45

Ledeboer, Bernardus 47

Leeuwaarden, Nicolaas van 49

Leupenius, Petrus 51

Leydecker, Cornelia 54

Leydecker, Jacobus 55

Leydecker, Melchior 58

Lieranus, Arnoldus 61

Lodensteyn, Jodocus van 62

Loo, Adriaan van 72

Lubbertus, Sibrandus 74

Luyken, Jan 76

M

Maets, Carolus de 83

Manglerius, Eustatius 87

Maria Louise 89

Marnix, Philips van 92

Martinus, Johannes 94

Mastricht, Petrus van 98

Meer, Hubertus van der 103

Mees, Gregorius 104

Meijer, Gerhardus 107

Meusevoet, Vincentius 111

Mobachius, Joachimus 114

Montanus, David 118

Myseras, Lambertus 122

N

Naminck, Johannes 127

Neander, Petrus 128

Nethenus, Matthias 130

Nethenus, Samuel 135

Nevius, Sara 138

Nicolai, Aegedius 141

Niel, Cornelis van 143

Noortbergh, Theodorus 144

O

Oever, Henricus ten 149

Oomius, Simon 151

Oort, Jacob van 159

Oortcampius, Arnoldus 161

Oosterwijck, Volckerus van 163

Oudenhoven, Jacobus van 166

Outrein, Johannes d' 168

P

Paludanus, Theodorus 175
Pape, Nathanael de 176
Parent, Mattheüs 180
Pelt, Hendrik van 182
Pieterszoon, Roelof 185
Plancius, Petrus 188
Pollius, Magdalena 190
Poudroyen, Cornelius 191
Pricquius, Jacobus 193

Q

Quintius, Johannes 199

R

Raad, Gregorius de 203
Reen, Regnerus 205
Reneman, Daniël 206
Renesse, Ludovicus Gerardus van 208
Reuter, Henricus 215
Rhenen, Henricus van 217
Ridderus, Franciscus 219
Röell, Herman Alexander 224
Roels, Gelein Gillis 228
Roldanus, Johannes 229
Ross, Jan 231
Rotterdam, Arnoldus 234
Roy, Daniël le 236

S

Saldenus, Guiljelmus 243
Sand, Josua 250
Scherphof, Samuel 253
Schortinghuis, Wilhelmus 255
Schotanus, Meinardus 261
Schurman, Anna Maria van 263
Schurman, Johan Godschalk van 270
Schuts, Jacobus 272

Schuttenius, Everhardus 274
Schuylenburg, Gerardus van 281
Simonides, Simon 285
Sixti, Rippertus 289
Sluiter, Geertruid 291
Sluiter, Johannes 293
Sluiter, Willem 296
Smijtegelt, Bernardus 300
Somer, Bernardus 305
Someren, Johannes van 307
Sonnevelt, Gideon van 309
Sorgen, Philippus van 312
Spiljardus, Johannes junior 313
Spiljardus, Johannes senior 315
Spranckhuysen, Dionysius 319
Spranger, Michiel 321
Staphorstius, Casparus 323
Stermont, Jacobus 326
Swaef, Johannes de 329
Swalmius, Eleazar 332

T

Taffin, Jean 337
Teellinck, Eeuwout 342
Teellinck, Johannes 346
Teellinck, Justus 351
Teellinck, Maximiliaan 353
Teellinck, Theodorus 357
Teellinck, Willem junior 358
Teellinck, Willem senior 361
Tegularius, Hermannus 373
Temmink, Johan 375
Thilenus, Johannes 377
Thomas à Kempis 379
Tichlerus, Jacobus 384
Tiele, Alardus 386
Tjaden, Sicco 389
Trigland, Jacobus 394
Tuinman, Carolus 398

U

Ubelman, Johannes 405
Udemans, Godefridus 408
Uilenbroek, Hendrik 417

V

Vechovius, Johannes 425
Veen, Hermannus Haiko van der 427
Veer, Anna de 429
Veer, Johanna Adriana van der 430
Velde, Abraham van de 432
Velthuysen, Henricus 440
Velzen, Cornelius van 442
Vermeer, Justus 446
Vermuyden, Johannes 447
Verschuur, Johan 449
Versteeg, Henricus 454
Visscherus, Hadrianus 456
Visscherus, Johannes 458
Vitranga, Campegius 462
Vleteren, Timotheüs van 465
Voetius, Gisbertus 467
Vollenhove, Johannes 479
Vries, Simon de 482
Vrij, Frederick de 484

W

Wael, Franciscus de 493
Waeyen, Johannes vander 497
Walaeus, Antonius 500
Walsweer, Matthias 503
Wassenburg, Petrus 504
Westerhout, Martinus 507
Westerman, Adam 511
Willem Frederik 513
Willemsen, Jacobus 515
Wilsenius, Abraham 519
Winckelman, Jacoba Petronella 520
Wits, Claes 523
Witsius, Hermannus 525
Witte, Petrus de 531
Wittewrongel, Petrus 535
Wyckenburgius, Theodorus 542

Y

Yvon, Pierre 547

Fotoverantwoording 551

Inleiding

Voor de uitgangspunten van de *Encyclopedie Nadere Reformatie* wordt verwezen naar de inleiding in deel I. Wat voor het eerste deel gold, gaat ook voor dit tweede deel op.

De redactie ziet het als een bevestiging van haar voornemen en werk dat de verkoop van deel I goed is verlopen en nog steeds doorloopt. Onverminderd is zij uitgeverij De Groot Goudriaan dankbaar voor het moedige besluit om het project van de uitgave van een meerdelige encyclopedie aan te pakken en uit te voeren. Tevens vermeldt zij dat de samenwerking met de huidige redacteur L. Thorn naar alle tevredenheid verloopt. De redactie is ook veel dank verschuldigd aan de correctrice, dra. C.N. van der Kruk-de Boer van Tekstbureau Taalzorg. Zij stond altijd klaar om ons op onze wenken te bedienen, ook als het inleveren van de tekst van de lemmata bepaald niet vlekkeloos verliep.

Uiteraard is een boek als dit niet mogelijk zonder de medewerking van een scala aan auteurs, die vanuit hun eigen expertise een of veelal meer lemmata voor hun rekening wilden nemen. De redactie is hun dan ook zeer erkentelijk voor al het werk dat zij hebben verricht. Sommigen van hen hebben zelfs kans gezien om nieuw onderzoek te verrichten, met als gevolg dat er in dit

boek ook onbekend feitenmateriaal op tafel wordt gelegd. De redactie koestert de hoop en verwachting dat een uitgave als deze verder onderzoek zal stimuleren en dat ook nieuwe personen – al dan niet academisch gevormd – zullen toetreden tot de Gideonsbende die er vermaak in schept om zich te verdiepen in de Nederlandse gereformeerde vroomheid uit de zeventiende en achttiende eeuw.

Om het de lezer gemakkelijk te maken is de praktische handleiding uit deel I in dit tweede deel overgenomen. Wel zijn er een paar aanvullingen aan toegevoegd.

De dank van de redactie gaat ook uit naar hen die de vertaling van boektitels en uitdrukkingen in een vreemde taal hebben geleverd. Voor wat het Frans, Duits en Engels betreft waren dat respectievelijk drs. G.J. van Kleef, drs. P.H. op 't Hof en A. Thomson MA. Weer een bijzonder woord van dank aan het adres van dr. C.A. de Niet, die de vele Latijnse titels en uitdrukkingen begrijpelijk heeft gemaakt. Tot slot spreekt de redactie haar grote erkentelijkheid uit jegens de heer J.H. Rozendaal, die onbezoldigd de immense taak van secretaris en beeldredacteur voortreffelijk heeft volbracht.

Praktische handleiding

Tekst

Om een zo breed mogelijk lezerspubliek te dienen, wordt achter boektitels, spreuken en dergelijke in vreemde talen de Nederlandse vertaling tussen teksthaken toegevoegd. Ter bevordering van de leesbaarheid is zo veel mogelijk afgezien van het gebruik van citaten.

Bij de biografische lemmata is naar uniformiteit gestreefd. Concreet komt dit erop neer dat een lemma gewoonlijk met een biogram inzet, met een biografische schets voortzet, met een bespreking van alle (belangrijke) geschriften vervolgt en met het aangeven van de betekenis en eventueel apart de invloed besluit. Gaat het om iemand die theologisch van (groot) belang is geweest en/of die aparte theologische accenten legde, dan worden zijn opvattingen in een aparte paragraaf 'Theologie' besproken. Na de gewone tekst volgen literatuuropgave en – in geval van nieuw onderzoek – verwijzingen naar archivalia. Beide kopjes hiervan worden in vet als volgt afgekort: **Arch.** en **Lit.**

In het biogram worden als studieplaatsen al-

leen die universiteiten genoemd waarvan het inschrijvingsalbum de naam van de desbetreffende bevat. Is bijvoorbeeld uit een contemporaine levensbeschrijving bekend dat iemand aan een bepaalde universiteit gestudeerd heeft, terwijl er geen inschrijving bekend is, dan wordt in zo'n geval de desbetreffende universiteitsplaats in het biogram niet genoemd, maar wel in de levensgang.

Van diverse personen kan gekozen worden tussen al dan niet gelatiniseerde voor- en achternaam. In deze encyclopedie is aansluiting gezocht bij de wijze waarop de desbetreffende persoon zijn eigen naam schreef of waarop die op de titelpagina's van zijn geschriften voorkomt. Als een lemma een getrouwde vrouw tot voorwerp heeft, is zij geplaatst op haar eigen achternaam. De desbetreffende dames staan namelijk zo in de literatuur bekend. Het zou daarom vreemd zijn om van die gewoonte af te wijken.

Voor de weergave van Bijbelteksten is gebruikgemaakt van de Bijbeluitgave van de Gereformeerde Bijbelstichting.

Biogram

In de biogrammen wordt gebruikgemaakt van de volgende tekens en afkortingen:

*	= geboren
†	= gestorven
&	= getrouwd
art.	= vrije kunsten
begr.	= begraven
burg.	= burgemeester
bv	= broer van
dr.	= doctor
dv	= dochter van
em.	= emeritaat
Eng.	= Engelse
fil.	= filosofie
Ged.	= gedoopt
gem.	= gemeente
h.c.	= eershalve
Hebr.	= Hebreeuws
jr.	= junior
jur.	= rechten
Lat.	= Latijnse
lett.	= letteren
lic.	= licentiaat
med.	= geneeskunde
mr.	= meester in de rechten
Ned.	= Nederlands(e)
N.(N.)	= onbekend
o&	= ondertrouw
pred.	= predikant
prof.	= professor
prop.	= proponent
sr.	= senior
St.	= student
th.	= theologie
wed.	= weduwe
wv	= weduwe van
zv	= zoon van
zusv	= zuster van

Literatuur

Onder het kopje 'Lit.' wordt steeds allereerst, indien mogelijk, verwezen naar het meest recente lemma van de besproken persoon in de twee biografische lexica die hieronder bij de afkortingen vermeld worden. Vervolgens wordt om een praktische reden uitsluitend die – voornamelijk nieuwe – literatuur genoemd die in het zojuist bedoelde lemma niet voorkomt. Na dit lemma worden eerst die standaardwerken in chronologische volgorde vermeld die hieronder bij de afkortingen staan. Vervolgens komt eveneens in chronologische volgorde de literatuur, die voluit gepresenteerd wordt. Maar ook hier is naar beperking gestreefd. Concreet betekent dit dat de meest recente van belang zijnde publicatie vermeld wordt en dat alle daarin genoemde literatuur hier weggelaten wordt. Indien er een auctiecatalogus van het boekenbezit van de behandelde persoon bekend is, wordt die als laatste opgegeven onder de vermelding van het microfichenummer dat die catalogus heeft in het bestand 'Book Sales Catalogues of the Dutch Republic, 1599-1800'.

Een aantal bronnen ligt zo voor de hand, dat weer om praktische redenen afgezien wordt van opgave. In de eerste plaats betreft dit de bibliografieën die J. van der Haar vervaardigd heeft: *From Abbadie to Young. A Bibliography of English, Most Puritian Works, Translated i/t Dutch Language*, Veenendaal 1980; *Schatkamer van de gereformeerde theologie in Nederland (c. 1600 – c. 1800). Bibliografisch onderzoek*, Veenendaal 1987; *Internationale ökumenische Beziehungen im 17. und 18. Jahrhundert. Bibliographie von aus dem Englischen, Niederländischen und Französischen ins Deutsche übersetzten theologische Büchern von (1600-1800)*, Ederveen 1987; *Drielandenverkeer. Bibliografische Studie Betreffende 1: Uit het Duits in het Nederlands vertaalde theologische boeken 2: Uit het Frans in het Nederlands vertaalde theologische boeken*, Rump 1999.

Voorts wordt stilzwijgend uitgegaan van het digitale bestand Pietas, dat op internet raadpleegbaar is onder www.pietasonline.nl. Pietas

is een digitaal bibliografisch groeibestand waarin de drukken van alle Nederlandstalige gereformeerd piëtistische werken zowel bibliografisch als inhoudelijk beschreven worden en waarin de secundaire literatuur over de Nadere Reformatie en het Gereformeerd Piëtisme te vinden is. Van veel van deze literatuur is zelfs op die site de tekst beschikbaar. Als zodanig is Pietas *het* instrument voor een ieder die studie van de genoemde onderwerpen wil maken of die er kennis mee wil maken. Zo zijn in Pietas ook de meeste ongepubliceerde doctoraal- of masterscripties over oudvaders en lezingen van de wintercursussen van de Stichting Studie der Nadere Reformatie te raadplegen. Betreft een lemma een auteur die literaire intenties had, dan is raadpleging van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren zeer aan te bevelen. Overigens worden internetbronnen in het geheel niet onder het kopje ‘Literatuur’ weergegeven. Met het oog hierop is het in dit verband goed erop te wijzen dat er op internet allerlei bronnen beschikbaar zijn die belangrijke informatie bevatten. De reden dat ze onvermeld blijven, is gelegen in het feit dat er geen garantie bestaat dat zulke bronnen permanent op internet – onder dezelfde naam – te raadplegen zullen blijven. Dit probleem is er niet met publicaties.

De gebruikte afkorting zijn:

- APPS* = *Acta der provinciale en particuliere synoden, gehouden in de Noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572-1620*, J. Reitsma en S.D. van Veen, acht delen, Groningen 1892-1899
- APSZH* = *Acta der particuliere synoden van Zuid-Holland, 1621-1700*, WP.C. Knuttel, zes delen, 's-Gravenhage 1908-1916
- BWPGN*= *Biographisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland*, J.P. de Bie en J. Loosjes,

vijf delen met de eerste aflevering van het zesde deel, 's-Gravenhage 1903-1949

- BLGNP* = *Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlandse protestantisme*, D. Nauta e.a., zes delen, Kampen 1978-2006
- CA* = *Classicale Acta*
- CB-W* = *Classisboek Bolsward-Workum*, J.J. Kalma, Leeuwarden 1981
- CF* = *Classisboek Franeker 1636-1658*, J.J. Kalma, Leeuwarden 1983
- DNR* = *Documentatieblad Nadere Reformatie*
- FS* = *Friese Synodeverslagen*, J.J. Kalma, drie delen, Leeuwarden 1987-1990
- BSCDR* = *Book Sales Catalogues of the Dutch Republic, 1599-1800*
- e.a. = en anderen
- reg. = register
- nr(s). = nummer(s)
- z.p. = zonder plaats

Archivalia

Onder het kopje ‘Arch.’ worden een paar afkortingen gebruikt:

- art. = artikel
- d.d. = daterend van
- f. = folio
- inv.nr(s). = inventarisnummer(s)
- nr. = nummer
- r. = recto
- z.j. = zonder jaar
- z.p. = zonder plaats

Lijst van auteurs

Dr. P. van Beek
Dr. R. Bisschop
Prof. dr. Ph.H. Breuker
Dr. T. Brienen
Dr. F.G.M. Broeyer
Dr. H. Florijn
Prof. dr. W.Th.M. Frijhoff
Dr. A. Goudriaan
G.T. Hartong
Dr. P.C. Hoek
Drs. P.H. op 't Hof
Prof. dr. W.J. op 't Hof
Dr. H. de Jong
Dr. J. van de Kamp
Drs. K. ten Klooster
Drs. ing. H. Koopman
G.H. Leurdijk
Drs. C.J. Meeuse
Prof. dr. A.C. Neele
Dr. C.A. de Niet
Prof. dr. F. van der Pol
Dr. S.D. Post
Ing. H.J. Postema
Prof. dr. A. de Reuver
Dra. M.W. van Rooijen-van Kempen
Drs. A.A. van der Schans
Prof. dr. G.J. Schutte
Dr. J. van Sluis
Dr. K. Tippe
Dr. H. Uil
L.J. van Valen
Dr. H. van 't Veld
Prof. dr. W. Verboom
Dr. J.D.Th. Wassenaar
Dr. R.E. van der Woude
B. van Wijk
Drs. P.A. Zevenbergen